

- на іслам здійснюють вплив: *religion, mais qui en ce moment est exploitée, est mis en dérive par un certain nombre de gens (1)*
- іслам негативно впливає *abaissement des autres religions (1)*;
- жорстокий *violence (1)*;

Таким чином, найбільш об'ємно у двох лінгвокультурах представлений понятійний компонент концепту (ісп.: 68,75%, фр.: 65,4%), що засвідчує раціональне сприйняття ісламу іспанцями та французами. Найяскравішими когнітивними ознаками виступають *релігія* (ісп.: 31,4%, фр.: 28% від усіх понятійних ознак) та *атрибути ісламу як релігії* (ісп.: 39,6%, фр.: 48,8%). Перцептивно-образний компонент концепту ІСЛАМ не є його визначальним складником у двох лінгвокультурах (ісп.: 12,5%, фр.: 15,2 %); представлені у змісті ознаки концепту формуються когнітивними образами, що переважають (ісп.: 68,2%; фр.: 58,6% від усіх образів концепту) та перцептивними (ісп.: 31,8%, фр.: 41,4%). Змістове наповнення валоративного епістрату концепту в іспанській лінгвокультурі характеризується чітко негативною аксіологічною маркованістю (93,9%) на відміну від французької, де негативна оцінка хоча і превалює (73%), усе ж таки третина змісту прошарку містить позитивно оцінні лексеми-репрезентанти (27%). У французькій лінгвокультурі на аксіологічній шкалі зі знаком + іслам характеризується позитивними моральними якостями та толерантністю. В іспанській лінгвокультурі серед негативно маркованих когнітивних ознак домінують такі, як *фанатизм, тероризм, нетолерантність*, у французькій – *тероризм, фанатизм, негативні почуття/емоційний стан, небезпека*.

1. Концептуальные исследования. Введение : учеб. пособие / М.В. Пименова, О.Н. Кондратьева. – М. : Флинта : Наука, 2011. – 176 с.

О.О.Суховій, к.філол.н.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

КОНЦЕПЦІЯ ПОСІБНИКА ДЛЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З УКРАЇНСЬКОЇ ДІАЛЕКТОЛОГІЇ

Стаття репрезентує концепцію нового посібника для практичних занять з української діалектології для студентів Інституту філології. Описано структуру посібника, подано приклади завдань, схарактеризовано принципи добору текстів і вправ.

Ключові слова: українська діалектологія, посібник, практичні заняття.

Статья представляет концепцию нового пособия для практических занятий по украинской диалектологии для студентов Института филологии. Описана структура пособия, даны примеры заданий, охарактеризованы принципы выбора текстов и упражнений.

Ключевые слова: украинская диалектология, пособие, практические занятия.

The article represents the conception of the new text-book for the practical classes on Ukrainian Dialectology for the students of The Institute of Philology. The structure of the text-book is described, the examples of exercises are given, the principles of the texts and exercises selection are characterized.

Key words: Ukrainian Dialectology, the text-book, the practical classes.

Питання укладання нового посібника для практичних занять з української діалектології для студентів Інституту філології КНУ імені Тараса Шевченка постало давно, адже досі на практичних заняттях викладачі послуговувалися збірником вправ і завдань С. П. Бевзенка 1987 р. [Бевзенко 1987], самостійно дібраними чи розмноженими матеріалами, записами текстів із різних джерел тощо. Українська діалектологія невпинно рухається вперед, виникають нові напрями досліджень, виходять друком нові теоретичні, текстграфічні, лексикографічні видання, матеріал із яких необхідно залучати до роботи на практичних заняттях. До того ж, студенти самостійно здійснюють записи діалектного мовлення, укладають власні словнички діалектної лексики під час діалектологічної практики. Цей матеріал зберігається в архіві кафедри історії та стилістики української мови і досі не входив до навчальних видань, хоча є надзвичайно цікавим і показовим. Теоретичне обґрунтування потреби укладання нового посібника для практичних занять із української діалектології аргументовано й вичерпно представлено у статті викладача кафедри історії та стилістики української мови Інституту філології А. А. Калетнік [Калетнік 2008]. Зокрема, проаналізовано етапи становлення, сучасний стан та перспективи розвитку діалектології як науки; схарактеризовано основні підручники та посібники для студентів; акцентовано увагу на проблемних моментах. Цілком погоджуємося з тим, що потреба

укладання нового посібника вже назріла, і пропонуємо власну концепцію такого видання.

Пропонований нами посібник розраховано на студентів-філологів, що вивчають курс української діалектології. Відповідно до навчальних планів і програм Інституту філології КНУ імені Тараса Шевченка, практичні заняття охоплюють 18 год. (9 занять). Кожне заняття представлено окремим розділом, що зручно для викладачів і студентів:

Заняття 1. Вступ. Українська діалектологія як спеціальна галузь мовознавства. Поняття про територіальні та соціальні діалекти. Джерела і методи вивчення народних говорів.

Заняття 2. Діалекти та українська літературна мова на різних етапах розвитку суспільства. Історія діалектологічних досліджень. Принципи діалектного членування української мови.

Заняття 3. Фонетична система української діалектної мови.

Заняття 4. Граматичні особливості української діалектної мови.

Заняття 5. Українська діалектна лексика і фразеологія.

Заняття 6. Північне наріччя української мови.

Заняття 7. Південно-західне наріччя української мови.

Заняття 8. Південно-східне наріччя української мови.

Заняття 9. Соціальні діалекти української мови.

За необхідності практичні заняття можна виводити, орієнтуючись на можливі зміни в навчальній програмі.

Кожне заняття містить три блоки: теоретичний, практичний і тестовий, що дає змогу викладачеві варіювати види роботи, добирати завдання для аудиторного, самостійного чи домашнього виконання, написання рефератів тощо.

Теоретичний блок представлено у формі запитань, на які студенти мають дати відповіді після прослуханого лекційного курсу та прочитання підруничково-посібничкової літератури. Перелік запитань вичерпно відбиває навчальний матеріал і передбачає не лише відтворення знань, а й наведення власних аргументів. Наприклад, запитання до підтеми "Методи збирання та аналізу діалектних матеріалів. Діалектологічні програми та питальники" можуть мати такий вигляд:

Назвіть основні джерела вивчення діалектної мови.

У який спосіб можна фіксувати діалектну мову?

Назвіть та схарактеризуйте основні методи збирання діалектних матеріалів. Який із них, на Вашу думку, ефективніший? Чому?

Що таке діалектологічний питальник? Для чого його створюють?

Назвіть відомі вам діалектологічні програми та питальники. У чому полягають відмінності між першими та новочасними програмами та питальниками?

Що таке лінгвогеографія?

Назвіть та схарактеризуйте основні методи дослідження діалектних матеріалів: описовий, картографічний.

Схарактеризуйте основні принципи картографування: картографічні знаки, штрихування, кольорові площини, ізоглоси, словесні написання.

Які є види лінгвістичних атласів?

Назвіть відомі Вам лінгвістичні атласи.

Що таке лінгвістичний макroatлас? Яка мета його укладання?

Назвіть сучасні макroatласи.

Що таке лінгвістична карта?

Які є типи лінгвістичних карт?

Які явища позначають на лінгвістичній карті? Які позначення при цьому використовують?

Що таке ізоглоса? Якими є види ізоглос?

Що таке пасмо ізоглос?

Що таке текстографування? Які його мета та завдання?

Які проблеми виникають при текстографуванні?

Які текстографічні праці Ви знаєте?

Практичний блок має на меті з'ясувати вміння студентів використовувати знання теорії в роботі з конкретним матеріалом: картами, текстами, словниками тощо. Завдання блоку з різних тем можуть бути такими:

– Проаналізуйте подані фрагменти програм і питальників, вкажіть на їхні спільні та відмінні риси [далі в посібнику представлено відповідний матеріал].

– Сформулюйте принципи передачі особливостей живого

мовлення, використані для запису таких текстів [далі в посібнику тексти наведено у транскрипції].

– Ознайомтеся з лінгвістичною картою № 22 "Наречений, наречена" з "Лексичного атласу гуцульських говірок української мови", укладеного Я.Рігером, прокоментуйте її [карту наведено].

– Ознайомтеся з лінгвістичною картою № 593 "Протеза перед о" з "Атласу бойківських говірок", т. VII, укладеного під керівництвом Я.Рігера, прокоментуйте її [карту наведено].

– Схарактеризуйте основні принципи представлення діалектної лексики у "Словнику буковинських говірок" [фрагмент словника наведено].

– Прочитайте фрагменти текстів художньої літератури з виразними діалектними рисами. Назвіть діалектизми (лексичні, фразеологічні, фонетичні, морфологічні, синтаксичні), встановіть їх функції в тексті [фрагменти текстів наведено].

Фрагменти багатьох джерел (словників, атласів, текстів художньої літератури, наукових статей тощо) для зручності вміщено безпосередньо в посібнику, щоб викладачеві не доводилося розмножувати ілюстративний матеріал. До того ж, не всі джерела, на жаль, є широко доступними. Така наочність, окрім власне навчальної мети, покликана стимулювати інтерес студентів до представлених фрагментарно джерел, оскільки ми намагалися добирати достатньо цікавий матеріал.

Тестовий блок передбачає закріплення й перевірку набутих знань у формі тестів. До кожного заняття дібрано ряд тестових завдань (не менше 20), до яких увійшли як запитання теоретичного характеру, так і завдання на співвіднесення поданих словоформ, конструкцій, текстів з конкретними говірками. Кожне тестове запитання має 5 варіантів відповідей. Ключі до тестів не містяться в посібнику, а зберігаються в упорядника, за необхідності викладач курсу з української діалектології може отримати їх в автора посібника – звернувшись особисто або на електронну адресу.

Тестові завдання мають такий вигляд (тут правильні відповіді виділено):

Як називають людину, яка записує діалектний матеріал?

- а) інформатор;
- б) експлоратор;**
- в) записувач;
- г) експлуататор;
- г) діалектолог.

Як називається зібрання затранскрибованих текстів діалектного мовлення?

- а) текстофонд;**
- б) текстографія;
- в) текстографування;
- г) текстологія;
- г) лексикографія.

До якого типу належить "Лінгвістичний атлас Нижньої Прип'яті" Т.Назарової 1985р.:

- а) загальнономовний;
- б) атлас споріднених мов;
- в) регіональний;
- г) спеціальний;
- г) проблемний.**

Позначення [с''], [ц''] вживаються для передачі:

- а) напівпалаталізованості;
- б) палаталізованості;
- в) дорсально-палатальної вимови;**
- г) оглушення;
- г) подовження.

Вкажіть говірки, для яких типовою є фонема /ы/?

- а) слобожанські;
- б) правобережнополіські;
- в) західнокарпатські;**
- г) подільські;
- г) галицько-буковинські.

Форми О.в. однини іменників І відміни *ко'ровом, сви'н'ом, над го'ром* характерні для:

а) галицько-буковинських говірок;

б) надністрянських говірок;

в) волинсько-поліських говірок;

г) східнокарпатських говірок;

ґ) лівобережнополіських говірок.

Тестовий блок містить багато фрагментів текстів діалектного мовлення, кожен із яких має порядковий номер. До посібника увійшли записи діалектного мовлення, зібрані студентами Інституту філології під час діалектологічної практики в різних регіонах України, та тексти з сучасних збірників [3]. У кінці посібника всі тексти з архіву кафедри містять паспортизацію, а з друківаних джерел – вказівку на видання і сторінки.

Тексти подано з дотриманням особливостей фонетичної транскрипції, використовуваної авторами відповідних праць, записи студентів Інституту філології витримано в єдиній транскрипції, наведеній у посібнику.

Кількість пропонованих завдань і запитань цілком достатня для роботи в аудиторії, самостійної роботи студентів та для виконання домашніх завдань – усіх форм роботи, передбачених кредитно-модульною системою навчання.

До посібника додано словничок термінів (близько 100 одиниць), які використовуються в діалектології; багато мовних явищ проілюстровано прикладами. Наприклад:

Акання – фонетичне діалектне явище, що полягає в заміні ненаголошеного [о] на [а]: [ва'да], [гала'ва], а також у заміні [е] на [а] після м'яких, шиплячих приголосних та диспалаталізованого [р]: [пол'а], [жан'іх], [траба]. Характерне для частини середньополіських та східнополіських говірок.

Паспортизація – інформація про запис діалектних матеріалів. Охоплює: назву населеного пункту та дату запису, дані про *інформатора* (прізвище, ім'я, по батькові; рік народження, освіта, професія, місце народження і час проживання в даному населеному пункті (корінний мешканець чи переселенець; чи не виїжджав надовго з села, наприклад, на службу в армії чи на заробітки), дані про *експлоратора* (прізвище, ім'я, по батькові; професія).

Терміни загальнолінгвістичного характеру подано, якщо вони мають певну специфіку використання в діалектології (наприклад, поняття *дифтонг*). Терміни на зразок *звук*, *фонема*, *морфема*

тощо наводити, на нашу думку, недоцільно, оскільки вони є базовими для всіх мовознавчих дисциплін. Практику представлення теоретичної бази в посібнику для практичних занять із діалектології започатковано Н.Шереметою [Шеремета 2005]. Щоправда, там терміни наведено в межах відповідного практичного заняття, що, з одного боку, добре, оскільки дає змогу поступово опановувати термінологію, а з іншого – дещо ускладнює пошук у випадку необхідності звернутися до якогось поняття поза межами теми, що вивчається на конкретному занятті. Тому вважаємо, що доречно подати такий словничок компактно.

Окремо вміщено запитання для повторення вивченого матеріалу, які можуть бути винесені на залік.

У кінці посібника подано вичерпний перелік основних джерел із діалектології (близько 200 позицій), які допоможуть студентам у самостійному опрацюванні матеріалу.

Таким чином, пропонований посібник розроблено відповідно до навчальної програми в конкретному навчальному закладі, з урахуванням особливостей кредитно-модульної системи навчання, з добором нового, почасти не публікованого раніше текстово-ілюстративного матеріалу, з наведенням основної теоретичної бази та наукових джерел.

1. Бевзенко С.П. Українська діалектологія. Збірник вправ і завдань - К.– Одеса: Головне видавництво видавничого об'єднання "Вища школа", 1987. 2 – Калетнік А.А. Сучасний посібник для практичних занять з діалектології: деякі аспекти теоретичного обґрунтування // Актуальні проблеми української лінгвістика: теорія і практика. – Вип. XVII. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2008. – С. 139 – 148. 3 – Буковинські говірки: хрестоматія діалектних текстів / Укл. Руснак Н., Гуйванюк Н., Бузинська В. – Чернівці, 2006; Скопненко О.І. Берестейсько-пинські говірки: генеза і сучасний стан (історико-фонетичний нарис). – К., 2001; Бідношия Ю.І., Дика Л.В. Говірки Бориспільщини: Сучасні діалектні тексти та пам'ятки мови. – К., 2008; Говірка села Машеве Черnobильського району. Частина 4: Матеріали до Поліського етнолінгвістичного атласу / Уклад.: Ю.Бідношия та ін. – К.: Центр захисту культурної спадщини від надзвичайних ситуацій, 2005; Говірки південно-західного наріччя української мови. Збірник текстів / упорядник Н.М.Глібчук. – Львів, 2000; Говірки Черnobильської зони: Тексти / Упоряд: Гриценко П.Ю. та інші. – К., 1996; Конобродська Валентина. Поліський поховальний і поминальні обряди. – Т. 1. –

Етнолінгвістичні студії. – Житомир, 2007; Лесюк Микола. Мовний світ сучасного галицького села (Ковалівка Коломийського району). – Івано-Франківськ, 2008; Старобільщина. Матеріали фольклорно-діалектологічних експедицій // Упор.: Глуховцева К.Д., Курило В.С., Леснова В.В., Міхно О.А., Ніколаєнко І.О., Сікорська З.С., Шевцова В.О. – Луганськ, 2000; Українські говірки південно-західного наріччя. Тексти / Упорядник та автор передмови Н.М.Глібчук. – Львів, 2005; Українські закарпатські говірки. Тексти / Упор. та передм. О.Ф.Миголинець, О.Д.Пискач. – Ужгород, 2004. 4 – Шеремета Н.П. Українська діалектологія: Практичні заняття: Навчальний посібник. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2005.

Сыромля Н.Н., к. філол.н., доцент, мл. науч. сотр.,
Институт філології КНУ імені Тараса Шевченка

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ РУССКОЯЗЫЧНОГО ДЕТСКОГО ЖУРНАЛА УКРАИНЫ КАК РАЗНОВИДНОСТИ МЕДИАТЕКСТА

Стаття посвячена аналізу системних принципів організації російськомовного дитячого журналу України як різновидності медіатекста.

Ключевые слова: *детский русскоязычный журнал, медиатекст, система, структура.*

Статтю присвячено аналізу системних принципів організації російськомовного дитячого журналу України як різновиду медіатексту.

Ключові слова: *дитячий російськомовний журнал, медіатекст, система, структура.*

The article is devoted to the analysis of system principles of the organization of the Russian-language children's magazine of Ukraine as a media text.

Key words: *Russian-language children's magazine, mediatext, system, structure.*

В переходний період рубежа веков лінгвістическая наука характеризується виникненням цілого ряду смежних дисциплін: соціолінгвістики, психолінгвістики, когнітивної лінгвістики, лінгвокультурології, лінгвогендерології, лінгвосинергетики,